

COMENTARI D'UNS DOCUMENTS RELATIUS A LA CONFRARIA DE SANT JORDI

La Junta Directiva de l'Institut d'Estudis Gironins, amb motiu d'haver passat el Dr. Lluís Batlle i Prats del seu càrrec de Secretari al de Vice-President primer d'aquesta Entitat, va acordar, per unanimitat, dedicar-li el volum 25 del ANNALS, corresponent a l'actual any 1979, en atenció als seus mèrits i al seu magnífic treball com a Secretari de l'Institut, durant més de vint-i-cinc anys. Invitat a col·laborar a aquest merescut homenatge, no podia pas deixar de correspondre a aquesta petició que tant m'honora; hem estat companys de la Junta de l'Institut molt de temps seguit i de sempre m'uneix a ell una sinceríssima amistat. Li dedico per tant aquest modest treball ben afectuosament, amb major motiu per quant el text dels documents que publico i comento m'ha estat proporcionat per ell mateix, per considerar que podia interessar-me, ja que recordava que en els volums V i VI dels Annals (anys 1951 i 1952) hi vaig publicar un extens treball: «La Cofradía de San Jorge y la Nobleza Gerundense». En faré aquí un resum.

Origen de la Confraria. — El 28 d'agost de l'any 1386 fou fundada a Girona una confraria baix l'advocació de sant Jordi i santa Elisabet. En ocasió de trobar-se aleshores a la nostra ciutat l'infant don Joan, duc de Girona i comte de Cervera, primogènit i príncep hereu de la corona d'Aragó i com a tal Lloctinent del regne, creient fer, diu el document fundacional, una obra saludable, va concedir a uns particulars, devots de sant Jordi i santa Elisabet, la llicència que li havien sol·licitat, per a fundar en l'església de fra-menors de la ciutat de Girona, una confraria baix l'advocació de dits sants. Immediatament foren aprovats els estatuts, «capítols» els anomena el document original, propis de la confraria Estan redactats en el

més pur català d'aquell temps, si bé els precedeix un preàmbul en llatí i així com també és redactada en aquesta llengua l'aprovació dels mateixos feta per l'infant després d'haver examinat detingudament tots i cadascun dels seus articles; després d'aprovar-los va ordenar que tots aquells que exercien autoritat a Catalunya i més especialment a la ciutat de Girona, els observessin i manessin observar.

Enric Claudi i Girbal va publicar aquest curiós i interessant document que, segons diu, va trobar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, registre n.º 1 691, fols 136v i següents, en el seu documentat treball: «Noticias sobre los antiguos gremios y cofradías de Gerona». El seu capítol Vè, «Cofradía de san Jorge y santa Elisabeth o sea de los nobles y militares» li està dedicat. El va publicar en la meritíssima «Revista de Gerona».¹ Girbal anomena a la confraria «cos collegiat de la noblesa gironina».

Probablement la fundació d'aquesta confraria fou deguda no tan solament a la devoció que la noblesa catalana sempre havia tingut a l'íclit sant Jordi, patró del Braç Militar i amb el temps de tot el Principat de Catalunya, sinó també al desig de tenir a Girona una confraria semblant a la que el rei Pere el Cerimoniós va fundar a Barcelona el 16 d'octubre del 1371 baix l'advocació de sant Jordi per a agrupar, segons diu el baró de San Petrillo,² els cavallers del principat; els seus confreres prengueren el nom de «cavallers de sant Jordi» i el rei els va concedir l'ús del mantell «de drap blanch ab la creu vermella en la part davant». De llurs actuacions i torneigs se'n conserven actes a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i al de la Reial Audiència de Catalunya. Segons l'esmentat aristòcrata valencià, a l'any 1503 fou nombrat «Prior» de tan distingida confraria barcelonesa, un noble d'illustre llinatge gironí: En Gilabert de Cruïlles i de Cervelló, casat amb D.^a Aldonça d'Aiguafreda, senyora d'aquest lloc, no molt lluny de Granollers, en el bisbat de Vic.

Ara bé, d'aquella primitiva confraria de sant Jordi i santa Elisabet fins ara no he aconseguit trobar-ne res més. En canvi han arribat fins a nosaltres dos llibres d'actes, tots dos començats en el segle XVII, de la confraria de sant Jordi (sense esmentar per res santa Elisabet). El primer d'aquests dos comença amb l'acta del tor-

¹ «Revista de Gerona», XI (1887), pàgs. 33-39.

² EL BARÓN DE SAN PETRILLO, *Los Cruilles y sus Alianzas*, «Nobiliario Valenciano» (Valencia, 1946), pàg. 79.

neig celebrat a Girona el dia 10 de gener del 1614 i acaba amb l'acta de la sessió de la Junta de la confraria celebrada el 14 d'abril del 1640. Pertany aquest volum al bisbat de Girona i es conserva a l'arxiu diocesà.

L'altre volum porta al seu primer foli el títol següent: «*Liber actorum et negotiorum admodum illustris confratriae Sancti Georgii personarum militarum in civitate et statione Gerundae*». Comença amb unes «ordinacions» datades el 28 de febrer del 1643 i acaba amb l'acta de la sessió celebrada el 26 de setembre del 1709, en plena guerra de Successió. Aquest volum és a l'Arxiu de l'Excm. Ajuntament de Girona.

Tinc notícia d'haver existit altre llibre d'actes, sens dubte encara més antic; doncs en diferents inventaris de la confraria consta que eren conservats al seu arxiu «dos llibres d'ordinacions vells»; per tant, demés del llibre d'actes aleshores utilitzat, començat com hem vist l'any 1643, n'hi havia dos d'altres: un deu ésser el que va començar l'any 1614 i l'altre, que ha desaparegut sens deixar rastre, devia ésser encara més antic. És una llàstima que s'hagi perdut, doncs ens permetria conèixer l'actuació de la confraria en els darrers temps del segle XVI i possiblement els estatuts que la reglamentaven i també ens possibilitaria aclarir un problema que aquí se'ns presenta: la molt il·lustre confraria de sant Jordi de les persones militars de Girona és la mateixa que baix l'advocació de sant Jordi i santa Elisabet fou fundada l'any 1386?, em preguntava en el meu treball de l'any 1951. I seguia dient: «sincerament crec que entre una i altra hi hagué solució de continuïtat; però, per quants anys?, per quina raó fou renovellada? Ho ignorarem mentre uns documents no ens permetin conèixer els detalls de la seva actuació. Em fa pensar que hi hagué tal solució de continuïtat el fet que la primitiva confraria estava posada sota l'advocació de sant Jordi i santa Elisabet; en canvi la posterior té per patró únicament sant Jordi; no hi trobem ni la més petita referència a santa Elisabet, la festa de la qual ha deixat de celebrar-se en absolut. La primitiva confraria estava canònicament establerta en l'església de sant Francesc de fra menors de Girona, on eren celebrades solemnement les festes de sant Jordi i santa Elisabet; en canvi la nova confraria, sota el patrocini únic de sant Jordi, tenia el seu lloc de reunió en l'anomenada «casa del General» o sigui la delegació a Girona del General

de Catalunya, situada a la Plaça del Vi (anteriorment anomenada «Plaça de les Albergueries»), cantonada al carrer de Ciutadans; encara hi ha l'escut de sant Jordi, la creu plana, emblema de la Generalitat de Catalunya, en la noble façana de pedra picada de l'esmentada casa. En ella hi havia una capella on se celebrava cada any amb la màxima solemnitat la festa de sant Jordi. No obstant, no es degué perdre tot el contacte amb el convent de fra menors, doncs en un document referent a les despeses de l'any 1628, hi ha esmentada una partida que diu així: «la charitat pagada al Sindich del monestir del gloriós Sant Francesch».³

A desgrat de tot, acabava dient, «crec que podem considerar la primitiva confraria, com a precedent de la posterior confraria de sant Jordi de les persones militars de la ciutat de Girona». Els documents proporcionats pel Dr Batlle i Prats, que comento i transcriu en el present treball, ens permet aclarir aquest punt. La data d'aquests documents és el 2 de març de l'any 1575 i comença el primer amb aquestes paraules: «Pochs dies fa ses instituïda una Confraria en esta Ciutat, de Sant Jordi dels Cavallers». Ja tenim, doncs, la data exacta de la constitució a Girona de la confraria de sant Jordi: pocs dies abans del 2 de març del 1575; per tant el llibre d'actes que s'ha perdut devia comprendre el període des de la seva constitució a l'any 1575 fins el 1614, en què va començar el segon i que ara és el més vell dels que han arribat fins a nosaltres.

Dels confreres. — En les diferents «ordinacions» de la confraria de sant Jordi i disposicions complementàries contingudes en els llibres d'actes de la confraria no hi consten normes concretes que regulin l'ingrés a la confraria de les persones que hi podien ingressar. En canvi ens és coneguda la forma com es portava a cap l'admissió dels nous confreres; en la sessió del 7 de maig del 1662 va procedir-se a l'admissió d'un nou confrere pel procediment de votació per mitjà de boles blanques (en senyal d'admissió) i negres (per la negativa). Fet l'escrutini, si hi havia majoria de les blanques era admès el sol·licitant i era inscrit al llibre de la confraria. Sempre i en tot cas es tractava de persones de la més alta distinció: «La molt

³ Vegi's el meu esmentat treball sobre la confraria de sant Jordi, pàgs. 9 i 65, n. 14 de la tirada a part.

il·lustre confraria de sant Jordi de persones militars de la ciutat de Girona» és constantment anomenada. Observem que cal prendre la paraula «militar» com a sinònim de «noble» en el sentit més general. El «braç —o estament— militar» del Principat de Catalunya era, com tothom sap, un dels tres que formaven les Corts i estava integrat per tota la noblesa del Principat. Per tant, solament persones pertanyents a tal classe podien ingressar en la confraria; però cal no oblidar que constantment al costat de les persones militars són esmentats els anomenats «gaudints», és a dir aquelles persones que sense pertànyer a l'estament militar gaudien de llurs privilegis per raó d'especials concessions, dels enlairats càrrecs que exercien o de llur situació jurídica i social. Les «ordinacions» de l'any 1643, en referir-se als confreres, esmenten per una part els «militars» i per altra els «ciudadans». Es tracta de dues diferents classes socials, els membres de les quals eren admesos a la confraria. Encara hi cap una altra distinció: els anomenats «nobles» (en sentit estricte) es distingien dels simples cavallers i dels ciudadans. Durant molt temps (després les coses canviaren), en els anomenats «talls» o sigui repartiment de les quotes anuals que s'havien de satisfer per atendre a les despeses de la confraria, els nobles devien satisfer una quantitat més alta, generalment el doble, de la que satisfien els altres associats.⁴ També els era donat un tractament diferent: el nom dels confreres «nobles» va precedit sempre de la paraula «don», mentre que els simples cavallers i els ciudadans, anomenats «senyors», no tenen tal tractament honorífic. En canvi quan hom parla de «militars» cal entendre que els «nobles» que eren també cavallers, van compresos entre els primers; mentre que els ciudadans formaven grup a part.⁵ Així, doncs, no ens ha d'estranyar trobar en

⁴ En les *Ordinacions* del 17 de gener de 1667 hi trobem disposat que d'aleshores endavant en els diferents repartiments per atendre a les despeses de la confraria seria rebaixada la quota dels «nobles» en el sentit de que hauria d'ésser igual per a tots els confreres (vegi's pàg. 18 del meu treball sobre la confraria de sant Jordi).

⁵ Els «militars» fins al segle XVII no intervingueren per res en el govern de la ciutat de Girona, del que estaven totalment exclosos. Enric Claudi Girbal en el seu treball esmentat diu que «a l'any 1600 desitjant complir (els militars) com a bons vassalls i patricis ciudadans, el 25 de gener de dit any, en forma d'estament militar i representant la confraria de sant Jordi, varen nomenar comissaris que, conferint-se amb els elegits per part de la Ciutat concordessin i ajustessin l'admissió dels nobles i militars en el govern de la mateixa i mirant uns i altres per la conveniència del promú, acordaren i ajustaren l'admissió en la manera i forma que fou confirmada per

la confraria al costat dels cognoms de la més antiga noblesa feudal de Girona, de les seves comarques i fins i tot el Principat de Catalunya —inclús alguns títols foren inscrits en la confraria (esmentem don Joan de Lanuça, comte de Plasencia, don Joan de Sarriera, comte de Solterra, don Ramon de Belloch, comte de Belloch i més antigament fins un dels comtes de Peralada, dels nobilíssims Rocabertí, vescomtes des del seu remot origen)— al costat de tots aquests, dic, no ens ha d'estranyar trobar-hi cognoms molt poc coneguts fins aleshores i totalment aliens a l'antiga jerarquia feudal. Tals eren els «ciudadans» que per gaudir de privilegis militars eren admesos sens dubte de cap classe a la confraria. I és que l'antiga noblesa pogué constituir, a casa nostra, una classe privilegiada, però no fou mai una «casta tancada». El Sobirà podia ennoblir i concedir privilegis militar a qui li semblés digne de tal distinció; però demés passaven a formar part de la «noblesa» en el sentit més ample del mot, automàticament i sense necessitat de cap concessió especial, els «ciudadans de mà major» de Girona, que com els de Barcelona i algunes altres ciutats i viles especialment privilegiades, gaudien, per reial concessió, dels privilegis militars pel sol fet d'estar inscrits o «insaculats» com aleshores hom deia, en el llibre o «bossa» dels «ciudadans de mà major» anomenats moltes vegades senzillament «ciudadans», que era la primera i principal entre les tres classes en què eren distribuïts aleshores els habitants de les diferents ciutats i viles del Principat de Catalunya. Els ciudadans de «Mà Major» també eren coneguts amb el nom de «Ciudadans Honrats».

Privilegis dels Ciudadans de Girona. — Sempre varen gaudir els ciudadans de Girona d'especials privilegis. El catedràtic de la Universitat de Barcelona Dr. Font i Rius, en la seva notabilíssima obra «Orígenes del règimen municipal de Cataluña» diu que Girona fou la primera ciutat del Principat que va obtenir un privilegi reial per a organitzar la seva representació corporativa. És desconeguda la

R. D. del duc de Feria, Lloc-Tinent del Principat, datat a Barcelona, el 29 d'abril de 1601 y ratificat per l'estament militar l'11 de maig del mateix any. Des d'aleshores i posat en execució aquell acord, va governar-se la Ciutat amb tot l'encert, sense que hi hagués cap diferència entre ella i els militars. És per això que solament des de l'any 1601 trobem militars insaculats per al càrrec de Jurats de la Ciutat (pàgs. 53-54 n. 65 del meu treball).

data d'aquest privilegi, el text del qual malhauradment és perdut; però sí sabem que era anterior al privilegi atorgat pel rei Alfons II d'Aragó (primer entre els comtes de Barcelona) l'any 1182 a la ciutat de Cervera, a la qual va concedir les mateixes franqueses, llibertats i aquells bons usos que anteriorment havia concedit a la confraternitat de Girona, tal com era contingut en la carta que va atorgar a la nostra ciutat, document malhauradament avui perdut.

El rei Pere el Gran, trobant-se a Girona el dia 8 de les kalendes de febrer (=25 de gener) de l'any 1283, va concedir un privilegi als ciutadans de Girona, en virtut del qual podrien gaudir de tots els usatges, costums i bons usos que havien estat concedits als ciutadans de Barcelona.⁶

Altre privilegi fou concedit pel rei Joan I, datat a la vila de Monçó, on es trobava amb motiu de les corts, el 31 d'octubre de 1389. Va disposar que «als ciutadans de Girona e als habitants de la vila de sant Feliu sia observada la franquesa de la leuda de Tamarit».⁷

En la confirmació de molts privilegis, feta pel rei Felip, a les corts de Morçó l'any 1585, hi consta aquest privilegi: «que los ciutadans de Girona pogan usar de tots los privilegis usa la ciutat de Barcelona».⁸ És una confirmació dels anteriorment concedits pels reis Pere el Gran i Joan I. Cap d'aquests privilegis no diu concretament que els ciutadans de Girona «de mà major» gaudissin d'especials privilegis de noblesa; però si tenim en compte que els ciutadans de Girona podien usar i disfrutar de tots els privilegis concedits als de Barcelona, és clar que si els ciutadans honrats de Barcelona gaudien de privilegis de generositat o noblesa, com era així per especial concessió del rei Ferran el Catòlic datada a Monçó el 31 d'agost de 1510,⁹ és evident que del mateix privilegi gaudien els esmentats ciutadans de «mà major» de Girona.

En canvi el privilegi atorgat pel rei Felip IV (III entre els com-

⁶ Està transcrit aquest privilegi en el Llibre vert, fol. 84 (Arxiu Municipal de Girona).

⁷ La "lleuda" era una espècie de tribut o impost que gravava les mercaderies. La que es cobrava a Tamarit tenia caràcter privilegiat; per mitjà d'aquest privilegi el rei la fa extensiva als ciutadans de Girona i habitants de Sant Feliu de Guíxols.

⁸ Vegi's l'esmentat privilegi en el "Llibre Vert", fol. 403.

⁹ MARIANO MADREMANY Y CALATAYUD, *Tratado de la nobleza de la Corona de Aragón*, València, 1788, pàg. 283.

tes de Barcelona) datat en el monestir de sant Llorenç del Escorial el 5 de novembre de 1654, ja fa constar expressament que els ciutadans de mà major de Girona que «per avant seràn insaculats en ella y llurs descendents per línia directa masculina gaudescan de todas las honors y gracias que gaudexen y gaudiran los ciudatans honrats de Barcelona».¹⁰ En virtut d'aquest importantíssim privilegi la noblesa dels ciutadans de «mà major» era no solament confirmada explícitament (implícitament ja ho era, com hem fet remarcar abans), sinó que era declarada hereditària a favor de tots llurs descendents per línia directa masculina i això sí que era una important innovació, doncs fins aleshores, tal privilegi de noblesa dels ciutadans era condicionat pel fet d'ésser insaculats en la bossa de ciutadans de «mà major»; si deixaven d'ésser-ho, perquè haguessin deixat d'ésser veïns de Girona o per qualsevol altra raó, ja no podien tenir la pretensió de gaudir dels privilegis militars; però des d'aleshores ja no seria així, doncs llur noblesa era declarada hereditària.

Encara un altre privilegi, atorgat pel rei Carles II i datat en el reial palau de Madrid el 16 de novembre de 1693 aclareix i amplia l'anteriorment concedit pel seu pare Felip.¹¹

Declara el rei, a petició de determinats ciutadans de Girona, que la reial intenció del privilegi abans esmentat era que els ciutadans honrats de la mà major de Girona gaudissin de totes les gràcies i prerrogatives de que gaudien els ciutadans honrats de Barcelona i dels que en el futur poguessin gaudir en virtut de posteriors concessions i no solament els actualment incrits sinó també els que més endavant ho fossin; en el ben entès de que si més endavant fos concedida alguna nova gràcia o prerrogativa als ciutadans de Barcelona, sense necessitat de nova petició ni aclariment s'entengués així mateix concedida als ciutadans de mà major de Girona, als seus fills i descendents per línia directa masculina. Tots ells gaudirien dels privilegis militars talment com si cadascun hagués estat investit per S. M. amb el «cíngol militar» (abans havia parlat de «l'armadura militar»); amb l'única excepció de que en les convocatòries a les Corts o parlaments no fossin convocats ni cridats a elles, ni podien tenir vot en elles, en virtut d'aquest privilegi, de manera que

¹⁰ Vegi's el seu text Apèndix V del meu esmentat treball sobre la confraria de sant Jordi i comentari en el text.

¹¹ Apèndix VI i comentari en el text del meu esmentat treball.

en la Diputació del Principat havien d'ésser insaculats com a ciutadans, no com a militars. Altra observació fa encara aquest document: com era cosa sabuda, les persones que obtenien privilegi de «generositat» (paraula sinònima de «noblesa» en el sentit més ample) tenien l'obligació d'assumir la «milícia» (o sigui que havien d'ésser armats cavallers) dintre del termini d'un any; però en virtut d'aquest privilegi eren eximits de tal obligació, no solament dintre del termini d'un any sinó en qualsevol temps, per no tenir aplicació en aquest cas el que estava ordenat per aquells que sollicitaven la concessió de privilegi de «generositat».

Quins eren els ciutadans de «ma major». — Eren insaculats en les bosses dels ciutadans de «mà major», anomenats també «ciutadans honrats» i fins moltes vegades simplement «ciutadans», aquelles persones que estaven en possessió d'un patrimoni que els permetés viure de les seves rendes. Els ingressos, les rendes de llur patrimoni, de llurs «honors» com aleshores amb aquesta paraula eren designats els béns immobles d'un patrimoni, els permetien viure honoríficament «honradament» o sigui amb honor, com aleshores es deia i per això eren anomenats «ciutadans honrats».¹² Podem dir que es tracta de les famílies patrícies de la ciutat, algunes d'antiquíssim origen. Al costat del grup anterior cal posar-hi altres persones que així mateix distingides ja no vivien, quan menys exclusivament de llurs rendes; tals eren els que exercien les professions anomenades lliberals o sigui els graduats en alguna facultat major. A Catalunya els doctors i llicenciats en dret sempre havien gaudit dels privilegis militars.¹³ En la llista de ciutadans que figuren inscrits en la «Bossa de Jurats de Mà Major» continguda en el «Llibre de Matrícula novament fet de les persones enseculades en les boces del concell de la Ciutat de Gerona» amb data 4 de setembre del 1628,¹⁴ hi trobem al costat dels ciutadans honrats, altres el nom dels quals va precedit de la paraula «mestre»; es tracta dels doctors o llicenciats en medicina; altres tenen el tractament de «micer», són els doctors o lli-

¹² M. MADREMANY Y CALATAYUD, ob. cit., pàgs. 200, 262, 264. Eren anomenats ciutadans honrats, "quia honores possidebant".

¹³ MADREMANY, ob. cit., pàgs. 338 y ss. També els Usatges i altres drets de Catalunya i les obres dels juriconsults J. Callís, Tomàs Mieres, etc.

¹⁴ Apèndix VII del meu esmentat treball.

cenciats en dret. Tots ells gaudien de privilegis militars i tenien el tractament de «magnífic» i per tant eren admesos a la confraria de sant Jordi. En la sessió de la junta de la confraria celebrada el 19 de gener de 1622, hom va donar compte de que Bernat Valencas havia sol·licitat entrar en la confraria. Es va acordar que els priors i clavaris que havien estat de la confraria, juntament amb l'assessor general de la ciutat i collecta de Girona estudiessin i resolguessin el cas. Això fa pensar que aleshores devia tractar-se d'una novetat. La resolució degué ésser afirmativa, doncs en la sessió del 9 de gener del següent any 1623 Bernat Valencas, que era doctor en dret i pertanyia a una família de juriconsults de Girona, figura ja entre els confreres. Finalment havien de figurar també insaculats tots aquells que gaudien del privilegi de ciutadans honrats per concessió reial. Esmentarem aquí alguns noms de les més antigues famílies de ciutadans de mà major de Girona: els primers membres coneguts de la cèlebre família (després comtes de Solterra) foren ciutadans de Girona i metges de la casa reial. També foren ciutadans els Scala, enllaçats en el segle XIV amb els anteriors. Pertanyia a aquesta família el canonge Arnau de Scala, fundador a l'any 1228 de la cèlebre institució anomenada «la Pia Almoïna del Pa de la Seu»;¹⁵ els Vinyoles i els Segurioles, que uns i altres foren successivament senyors del castell de Fornells de la Selva, els Gornau, de la Via, Sant Celoni, Sant-Martí, Sant Dionís, els Bell-lloch i els dez Vern, que han deixat uns i altres llurs noms a una plaça i a un carrer de Girona; els Sitjar, Sampsó, Raset i molts d'altres. Posteriorment hi trobem els Vedruna, Ornós, Valenca, Cerdà, Camps, Masdeu, Codina, Balle, Burgués, Perpinyà, Oliveras, Miquel, Ginesta, Fontdevila, Frigola, així com també els Benages, els Andreu, units posteriorment als Foixà, i tants d'altres que donaren origen a il·lustres llinatges enllaçats amb els descendents de les més nobles famílies catalanes.

Comentari dels dos documents del dia 2 de març de l'any 1575.
«El rench¹⁶ de la Confraria de Sant Jordi». Aquestes paraules, a manera de títol precedeixen el text d'aquests documents. Comença

¹⁵ JOAQUIM PLA I CARGOL, *Girona arqueològica i monumental*, 5.^a edició, 1961, pàg. 122.

¹⁶ "Rench" escrit actualment "reng" = clos disposat per a tenir-hi un combat (Vegi's el Diccionari Català de Pompeu Fabra).

el primer diguent: «Pochs dies fa ses instituida una Confraria en esta Ciutat de Sant Jordi dels cavallers»;¹⁷ continua «en la qual quiscun any se trauen per sort de rodolins¹⁸ justadors de la qual sta Ciutat stara decorada y en ella los cavallers y altres se exercitaran a las armas maiorment que convé en semblant temporada èsser hàbils en èllas y paranassó tenim necessitat de un lloc para ques puga fer lo ensayador para los ques volran y hauran aiustar lo dia assignat».

Tot això evidentment se refereix a la «justa» o «torneig», ja fos a peu o a cavall, que els cavallers celebraven cada any el diumenge després de la festa de Reis, si per alguna raó no era traslladada a un altre dia. Que immediatament després de constituïda la confraria hom donés tanta importància a aquesta justa o torneig, que no té cap caire religiós, vol dir que no es tractava solament d'una associació de caràcter religiós sino també civil i militar. No és estrany que així fos: en aquell temps de pregona religiositat, aquest sentiment informava tota la vida. Les confraries eren la projecció religiosa dels diferents oficis corporativament organitzats. Aquí em refereixo, naturalment, a aquelles confraries exclusivament integrades per persones de determinada professió o condició social; no a les que tingueren caràcter estrictament religiós, a les quals l'accés era obert a tots els fidels, qualsevol que fos llur condició social. Tals per exemple foren a Girona les confraries de la Puríssima Sang, de la Passió i Mort i de la Mare de Déu dels Dolors, que són les tres més antigues de la nostra ciutat que han arribat fins a nosaltres; hi podem afegir la tan popular de la Mare de Déu del Roser, sens parlar de moltes altres.¹⁹

Evidentment al torneig hom li va donar considerable importàn-

¹⁷ Es fa constar expressament que la confraria era pròpia dels cavallers. El seu caràcter nobiliari és, per tant, evident.

¹⁸ Els noms dels confreres eren inscrites en unas paperetes que es cargolaven i per això, degut a la seva forma rodona, eren anomenats "rodolins". Posades totes juntes eren extretes a la sort; els cavallers, els noms dels quals apareixien en el rodolí, eren els que havien de tornejat aquell any. El mateix feien per al nomenament dels càrrecs de Prior i Clavari, els principals de la Junta de la confraria i igualment en altres ocasions.

¹⁹ Vegi's prop dels oficis i confraries l'obra excel·lent de FREDERIC VERRIÉ, *La vida de l'artista medieval* (Col·lecció "Guí d'Or", pàgs. 54-55) i també l'interessantíssim opuscle de MARGARIDA TINTÓ I SALA, *Els gremis a la Barcelona medieval* (Col·lecció A. Duràn i Sanpere, 6, Ajuntament de Barcelona-Delegació de Cultura, 1978).

cia des de la restauració de la confraria a l'any 1575. Tenia lloc a la Plaça del Vi, magníficament adornada tots els anys, com ja hem dit, el diumenge després de la festa dels Reis, llevat excepcions per causes justificades; era donada gran solemnitat a aquest acte, molt espectacular, al que concorrien demés dels confreres, les autoritats, tota la noblesa gironina i gran munió de poble. Els Diputats del General de Catalunya, el 13 de març del 1589 dictaren unes disposicions relatives a la justa de cavall i torneig a peu que reglamentàriament havien de celebrar-se tots els anys.²⁰ Els Diputats donaven una subvenció anual de cent ducats (equivalents a cent vint lliures barceloneses) per a contribuir a les despeses de la festa; per ordre dels Diputats era satisfeta dita quantitat a la confraria per mitjà del «receptor» de la Generalitat a la ciutat i «stació» (com aleshores hom deia) de Girona, després de celebrat el torneig. Molts anys la confraria es queixà d'ésser tal donatiu insuficient per a cobrir les despeses de la festa, per la qual cosa la confraria es veia obligada a aportar part dels seus cabals per a satisfer-les.

De la celebració d'aquesta festa militar se n'extenia cada any l'acta corresponent en la que s'hi feien constar totes les circumstàncies i detalls de la festa, així com els noms dels guanyadors. L'última de que tinc notícia és la de l'any 1638, en què el torneig va tenir lloc el 23 d'abril, i no com era costum el diumenge després de Reis. Ignoro si va celebrar-se a l'any 1639; en el llibre d'actes hi ha unes pàgines en mal estat i no m'han permès esbrinar si en dit any també va celebrar-se el torneig; però certament no n'hi va haver a l'any 1640; estava en incubació la tempestat que va esclatar amb els tràgics esdeveniments del mes de juny d'aquell any de tristíssims records. En el llibre d'actes començat a l'any 1643, hom ja no parla més de la celebració del torneig; en canvi des d'aleshores la confraria va donar la major importància a l'assistència a la processó del Dijous Sant; havien adquirit el pas del Sant Sepulcre per a donar major solemnitat a l'acte esmentat.²¹

M'ha cridat l'atenció d'aquest document la indicació de que convé exercitar-se «maiorment en semblant temporada». Quins perills de guerra hi podia haver aleshores? Ens trobem en el mes de

²⁰ Consta l'existència d'aquesta disposició en l'acta de la sessió del 30 de maig del 1638, (pàg. 67 del meu treball sobre la confraria).

²¹ Vegi's el meu treball sobre la confraria (pàgs. 69-70 i nota 9, pàg. 7).

març de 1575 i no estava Espanya en guerra amb ningú, exceptuat l'estat de lluita constant en els països flamencs; això era ja un mal endèmic; però precisament aleshores tenia tendència a apaivagar-se; a l'any 1573, Felip II va substituir el duc d'Alba en el govern dels Països Baixos pel nostre don Lluís de Requesens i Zúñiga, aquell insigne català, espill de cavallers, assessor i company de don Joan d'Àustria en la campanya de les Alpujarras i en la importantíssima batalla naval de Lepant. A l'any següent, 1574, les tropes espanyoles manades per Requesens derrotaren l'exèrcit orangista i tot seguit varen començar les negociacions de pau amb el Príncep d'Orange. El Tribunal, anomenat de la «Sang», de tan funesta reputació, fou suprimit. Per tant les impressions sobre la perillosa situació de Flandes més aviat havien millorat.²² De totes maneres l'única qüestió que aleshores podia preocupar a la classe militar era sens dubte la de Flandes i és segurament per aquest motiu que volien trobar-se preparats.

Continuem l'estudi d'aquest interessant document. Segueix dient que, tenint necessitat de trobar un lloc «para ques puga fer lo assajador par a los ques volran y hauran aiustar lo dia assignat y no trobam loch més hàbil y abte ques pendre un tros de camp del pubill Scola que té serca del monastir de nostra Señora del Carme ab condigna satisfacció an al qual nosaltres scrivim y va ab la present, procuran en darli dita letra y cobrar resposta perque importa fer lo ques mester ab temps. E nostro Señor Deu vos guard. De Gerona a dos de març de M.D.L.XXV.

Los Jurats de Gerona a vostre honor aparellats».

Segueix l'adreça: «Al molt discret y virtuós mossen Francesc Ferrer, síndich de la ciutat de Gerona, en Barcelona».

Els Jurats de Girona consideraren que el lloc que semblava més apropiat i que oferia major oportunitat per a fer-li l'assajador o camp d'exercici per als militars era un tros del camp que el pubill²³ Scola posseïa aprop del monestir de la Mare de Déu del Carme, que aleshores es trobava a la sortida del Portal del Carme, prop

²² DR. CHRISTFRIED COLER, *Diccionario por fechas de Historia Universal* (ampliado y revisado por los profesores J. Sobrequés, G. Feliu, L. Monreal y J. Nadal), Edit. Joventut, Barcelona, 1975, pàgs. 163-164.

²³ S'anomenaven aleshores "pubills" els que eren casats amb una pubilla o heterera. Encara es diu així en algunes comarques de Catalunya.

de l'actual Jardí de la Infància i Plaça del General Marvà. Ara bé, com que el propietari no residia a Girona, acorden dirigir-se a mossèn Francesc Ferrer, síndic o sigui procurador de la ciutat de Girona a Barcelona perquè es posés en contacte amb ell i li comunicés aquest acord mitjançant l'entrega de la lletra que li enviaren. Des del primer moment tenen interès en fer constar que la separació del camp esmentat es faria amb la «condigna satisfacció» o sigui que seria degudament indemnitzat. Encarregaven a dit síndic que després d'entregada l'esmentada lletra procurés així mateix «cobrar resposta perquè importa fer lo ques mester ab temps». Els Jurats consideraven urgent la resolució d'aquesta qüestió. És ben interessant el text enviat pels Jurats al propietari del camp en qüestió. Diu així: «Molt honorable (mossen) - Per lo que sta Ciutat stara decorada de la confraria que poch ha ses instituïda de sant Jordi dels cavallers del present bisbat de Girona». En aquest començament ja ens criden l'atenció aquests punts: 1.er Consideraren com un honor que donava importància i categoria a la ciutat el fet de que en ella hi hagués instituïda la confraria de sant Jordi dels cavallers; 2.on, fa remarcar que aquesta feia poc que s'havia constituït, i 3.er, fa esment dels cavallers del present bisbat de Girona.²⁴ No solament es tracta per tant dels cavallers de la ciutat de Girona, ni tan sols de l'anomenada «Vegueria estreta de Girona» tan sovint esmentada en documents de l'època,²⁵ sino que aquí parla de tot el bisbat de Girona, demarcació antiquíssima i de la major importància perquè comprenia exactament dintre dels seus límits els antics comtats de Girona i Besalú, així com els d'Empúries i Pera-

²⁴ La confraria no solament tenia confreres que no eren veïns de la ciutat sinó que en algun temps inclús havien estat elegits pels càrrecs de Prior i Clavari, els principals de la Junta. No obstant, en la sessió del 2 de febrer del 1628 s'acordà que en l'esdevenidor el Prior i el Clavari haurien de residir a la ciutat. També en la Junta del 27 de juny del 1619 hi constava ben clar que hi havia confreres no residents a Girona. (Vegi's el meu treball sobre la confraria, pàg. 10, nota 9). La tendència, però, fou cada dia major a limitar-se als veïns de Girona o quan menys que hi tinguessin casa oberta per a residir-hi alguna temporada a l'any.

²⁵ Per tot aquest assumpte de les vegueries i sub-vegueries pot consultar-se amb profit l'obra de Lluís de Peguera, *Pràctica, forma y stil de celebrar Corts generals de Catalunya* (Barcelona, 1623) edició facsímil de l'Editorial Base-Barcelona, 1974), pàgs. 173-183 referent a la vegueria de Girona i sots-vegueria de Besalú i 218-220 en quant a la vegueria de Camprodon, alguns pobles de la qual estaven integrats en el bisbat de Girona.

lada, el territori dels quals havia estat integrat en l'antic bisbat d'Empúries, desaparegut quan la invasió musulmana i mai més restablert.

Segueix el text de la lletra enviada al pubill Scola: «Per servey de Déu y de sa Magestat y bé de la terra y cristiandat majorment concorrent la temporada que concorre es be sien exercitats a las armas y hàbills en ellas y nos pot fer sens haverhi lo aparell necessari a ferse que era fer un assaiador per a que en ell haia un rench para assaiarse los cavallers que en las justas han de entrevenir quiscun any». Tot això ve a ésser l'exposició o pròleg de l'objecte d'aquesta missiva. Ja entrant en el fons de la qüestió li comuniquen que «nos troba millor lloch ques pendre un tros del camp te prop del Carme ab condigna satisfacció» però també fan constar «encara que ab privilegis consentits a la Ciutat nos es dada forma com aquell per lo be de la cosa publica es pot pendre». No obstant segueix dient: «ans de posarho en efecte ne havem volgut dar avís y rahó a Vostra Magnificencia que si no podrà venir assí quen cometa a alguna persona que per part de V. M. y entrevinga». O sigui que el desig dels Jurats és tractar directament amb l'interessat i arribar a un acord; però si no fos així no és menys decidida la voluntat d'arribar a la expropiació. Ben clarament ho indiquen aquestes paraules: «Altrament fem cert a Vostra Magnificència que usarem de nostres privilegis y remeis com mes bé serem aconsellats». El desig de la Corporació Municipal era resoldre l'assumpte dintre del terme més breu possible; així ho indiquen aquestes paraules: «y sia dins breus dias perquè lo temps es curt para poder fer lo que convinga per a dit negoci». Acaba la lletra: «E nostre Señor Deu la persona de Vostra Magnificencia guard. De Gerona a dos de març any M.D. LXXV». «A tot honor de Vostra Magnificencia aparellats-Los Jurats». Adreça: «Al molt honorable Señor Pere Scola y Clapés-mercader».²⁶

Desconec la contestació; però podem afirmar que la gestió fou positiva per quant consta que la confraria estava en possessió d'un camp anomenat «assajador dels cavallers», situat prop del monestir del Carme, on podien «assajar-se» sempre que volguessin tots els confreres de dita confraria. Encara a l'any 1661 la confraria estava en possessió d'aquest camp²⁷ a desgrat que a partir de l'any

²⁶ Arxiu Municipal de Girona, Manual d'Acords de 1575, fol. 24.

²⁷ En l'acta de la sessió de 30 de març del 1661 consta que el nou "andador"

1640 no consta en el Llibre d'Actes de la confraria que s'hagués continuat celebrant el torneig.

P. NEGRE I PASTELL

Institut d'Estudis Gironins.

APÈNDIX

El rench de la confraria de Sant Jordi

. Molt discret y virtuós (mossén). Pochs dias fa ses instituida una confraria en sta ciutat de Sant Jordi dels cavallers, en la qual quis-cun any se trauen per sort de rodolins justadors de la qual sta ciutat starà decorada y en ella los cavallers y altres se exercitaran a las armas, maiorment que convé en semblant temporada esser hà-bils en ellas y peranassó tenim necessitat de un lloc para ques puga fer lo ensayador par a los que volran y hauran aiustar lo die assignat, y no trobam loch mes hàbil y abte ques pendre un tros de camp del pubill Scola que té serca del monastir de nostra Señora del Carme ab condigna satisfacció an al qual nosaltres scrivim y va ab la present, procuran en darli dita letra y cobrar resposta perque importa fer lo ques mester ab temps.

E nostro Señor Deu vos guard. De Gerona a dos de març M.D.L.XXV.

Los Jurats de Gerona a vostra honor apparellats.

Al molt discret y virtuós mossén Francesc Ferrer.

Sindich de la ciutat de Gerona en Barcelona.

Molt honorable (mossén). Per lo que sta ciutat starà decorada de la confraria, que poch ha ses instituida de sant Jordi dels cavallers del present bisbat de Gerona, es per lo que convé sien personas quals convé, per serveiy de Deu y de sa Magestat y bé de la terra y cristiandat, majorment concorrent la temporada que concorre es be sien exercitats a las armas y hàbils en ellas, y nos pot fer sens haverhi lo aparell necessari a ferse que para fer un assaiador pera que en ell haia un rench para enssaiarse los cavallers que a les justas han de entrevenir quiscun any, y no se troba millor lloch ques pendre

(espècie de conserje) de la confraria, Climent del Hombra, demés del sou de tres lliures anuals podia "alegrar-se", diu (o sigui podia gaudir) dels fruits de la terra de l'"assajador dels cavallers" situat vora del monestir del Carme; amb la condició, però, que poguessin sempre que volguessin "assejarse" en dit camp els confreres, "o fer altre exercici a ells ben vist" (vegi's el meu treball sobre la confraria, pàg. 15 nota 12 de la tirada a part).

un tros del camp té prop del Carme ab condigna satisfacció, encara que ab privilegis consentits a la Ciutat nos es qada forma com aquell per lo be de la cosa pública se pot pendre, ans de nosarho en efecte ne havem volgut dar avís y rahó a Vostre Magnificencia que si no podia venir assí quen cometa a alguna persona qui per part de V. M. y entrevinga. Altrament fem cert a Vostra Magnificencia que usarem de nostros privilegis y remeis com be serem aconsellats y sia dins breus dies perque lo temps es curt para poder fer lo que convinga par a dit negoci. E nostro Señor Deu la persona de Vostra Magnificencia guard. De Gerona a dos de març any M.D.L.XXV.

A tot honor de Vostra Magnificencia apparellats. Los Jurats.
A! molt honorable Señor Mossen Pere Scola y Clapés, mercader.

Arxiu Municipal de Girona. *Manual d'Acords de 1575*, fol. 24.